

Pieseň o Cidovi
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Epos Pieseň o Cidovi je najstaršou španielskou literárnou pamiatkou, vytvoril ho neznámy autor pravdepodobne okolo roku 1140; protagonistom diela je skutočná historická postava - španielsky šľachtic Rodrigo Diaz de Vivar.

Dielo:

Epos Pieseň o Cidovi tvoria tri spevy – Vyhnanstvo, Svadba Cidových dcér a Potupa pri Corpese. Text sa zachoval len v podobe opisu básne na stránkach malého formátu – ten zrejme patril spevákovi (žakerovi), ktorý tento malý zošit nosil vo vrecku. Dielo patrí k najvýznamnejším hrdinským stredovekým eposom, má 3730 veršov. Napísané je v nepravidelných veršoch, prevažujú však verše štrnásťslabičné, ktoré boli príznačné pre španielske hrdinské piesne. Vtedy ešte verše nemali rýmy v dnešnej podobe, len jednoslabičnú asonanciu. Išlo o neúplný rým založený na rovnakých samohláskach a prízvuku, posledná slabika každého verša mala vždy rovnakú samohlásku. Jednotlivé časti básne (niečo ako dnes slohy) tvorili ucelené kapitoly. Epos má niekoľko výrazných znakov – je to značná historická vernosť príbehu a jeho presné umiestnenie – autor musel krajinu veľmi dobre poznať. Ešte aj dnes by bolo možné vydať sa podľa básne po Cidových stopách. Okrem toho sa Cid stal stelesnením ľudového hrdinu – bol verný kráľovi, mal cit pre spravodlivosť, dobrý vzťah k priateľom, zmysel pre rodinu a tiež pre vlastnosti ako napríklad otvorenosť a skromnosť. V básni nechýbajú ani presné detaily v popisoch bojov a zvykov. Cid (vtedy ešte španielsky šľachtic Rodrigo Diaz de Vivar) žil v rokoch 1043 a 1099 a slúžil kastílskemu kráľovi Alfonzovi VI. Po nespravodlivom obvinení, ktoré naňho priniesol intrigán gróf Ordoñez, vypovedal kráľ Cida do vyhnanstva a ten s hŕstkou verných odchádza z Vivaru. Manželku doňu Jimenu s dcérami doňou Elvírou a doňou Sol zanechal v kláštore pod ochranou opáta dona Sancha. On zatiaľ podnikal úspešné výpravy proti Maurom (tak nazývali Arabov, ktorí vtedy ovládli obrovské územie od Indie až k Atlantickému oceánu a tiež veľkú časť Pyrenejského polostrova). Cidovi sa podarilo zvíťaziť a dobyť Valenciu. Z koristi posielal kráľovi bohaté dary. Hrdinova sláva a bohatstvo vzbudili závisť infantov z Corriónu, ktorí sa rozhodli požiadať kráľa o ruku Cidových dcér (podporoval ich v tom Cidov nepriateľ Ordoñez). Cid na popud kráľa súhlasil so sobášom dcér s pyšnými aristokratmi, hoci budúcim zaťom nedôveroval. Infanti sa neskôr prejavili ako zbabelci, najmä v boji proti maurskému kráľovi Búcarovi. Chceli sa len pomstiť Cidovi, preto zbičovali a opustili jeho dcéry. Cid žiada spravodlivosť a kráľovský súd v Toledu infantov odsúdi a vyhlási za zradcov. Doňu Elvíru a doňu Sol požiadajú o ruku infanti z Navary a z Aragónu, a tak sa španielski králi dostanú do príbuzenského vzťahu s hrdinom z Vivaru. Hrdina eposu - Cid je nielen prototypom feudálneho rytierskeho ideálu, ale aj hrdinským bojovníkom za kresťanskú vieru. Maurovia sa ho báli a nazývali ho Cid el Campeador – Pán rozdávací údery. Cid sa však aj k nepriateľom – Maurom správal ušľachtilo, v duchu rytierskej cti. Neznižoval sa k ich týraniu, ponižovaniu, zlému zaobchádzaniu. To svedčí o jeho morálnych vlastnostiach. V porovnaní s inými európskymi epickými skladbami sa príbeh Cida odlišuje aj tým, že autor nepoužíval mýtické prvky – s výnimkou jedného sna, v ktorom sa mu zjavil archaniel Gabriel, aby ho povzbudil v boji a vyzval k čestnému správaniu.

Podrobnejšie o diele:

Rukopis Piesne o Cidovi bol objavený v polovici 14. storočia a prepísaný do približne dnešnej podoby. Potom však znova zostal zabudnutý. Až v polovici 18. storočia ho literárni historici definitívne zaradili do kontextu španielskej literatúry. Iný príbeh o Cidovi bol populárny v 17. storočí, keď francúzsky dramatik a básnik Pierre Corneille

napísal o ňom veršovanú tragikomédiu. Pierre Corneille bol autorom viacerých komédií, tragédií a básní, jeho najznámejšou hrou je však práve Cid. Túto heroickú komédiu neskôr sám Corneille označil za tragédiu. Dej tohto vrcholného barokového diela sa odohráva v polovici 11. storočia v španielskej Seville. Rodrigo, syn starého dona Diega miluje Chiméne, krásnu dcéru dona Gormasa. Ten však urazí jeho otca a takmer dohodnutý sobáš sa komplikuje, keďže urazená česť si žiada odplatu. Rodrigo pomstí svojho otca, zabije dona Gormasa. Kolotoč sa už nedá zastaviť – odplatu požaduje Chiméne. Kráľ súhlasí so súbojom Rodriga s rytierom Sánchezom a krásna dievčina má byť ženou víťaza. Rodrigo medzitým porazí Maurom a stáva sa miláčikom ľudu. Kráľ mu udeľuje čestný prídomek Cid – Pán. V súboji víťazí hlavný hrdina, kráľ súhlasí so sobášom mladých ľudí, Chiméne však zármutok nedovolí vziať si za muža vraha svojho otca. Kráľ pošle Rodriga znova bojovať proti Maurom, v nádeji, že čas jej smútok zahojí. Dielo prezentuje typických corneillovských hrdinov, ktorí vôľou a rozumom kontrolujú svoje vášne.

Úryvky:

Pieseň o Cidovi – 1. úryvok

Rodrigo Díaz de Vivar bol rodák z Kastílska,
za reconquisty v službách kráľa chabro bojoval,
bojovníkom – campeadorom každý Maur ho nazýval.
Intrigán Ordóñez však slávu Cida neznášal,
kráľovi Alfonzovi o ňom klamstvá donášal
a ten ho z ríše do vyhnanstva navždy vykázal.

Pieseň o Cidovi – 2. úryvok

Cid dojata si vzdychol, smútkom sa mu zachvel hlas:
„Bože môj, čím som si zaslúžil nenávisť a zášť!“
V Burgose Jimenu a dve dcéry do kláštora dal.
Pri lúčení premohla ho taká bolesť, žiaľ,
ani čo by mu ktosi nechty z prsta strhával.
Keď potom v stane unavený tuho usínal,
Archanjel Gabriel znevrady si k jeho lôžku stal
a posmelil ho, aby v boji ďalej zotrval,
Kastílska blaho a česť svoju na pamäti mal,
po boji k nepriateľom vždycky úctu zachoval.
Posolstvo nebies Cid si v bitkách s Maurmi k srdcu vzal,
nejeden z nich ho ako svojho pána uctieval.

Pieseň o Cidovi – 3. úryvok

Cid s Maurmi boje zvädzal, do krvi sa s nimi bil,
kým blízko mora chýrnu Valenciú nedobyl.
I vo vyhnanstve ostal verný svojmu kráľovi,
z koristi vazalský mu prídel vždycky doručil.
Alfonz kráľ so Cidom sa zase časom pomeril,
Jimenu a dcéry mu k moru odviezť povolil.

Pieseň o Cidovi – 4. úryvok

Podlý gróf Ordóñez však iba krutej pomste žil,
infantov z Carriónu podstrčil, aby im Cid
s dcérami Sol a Elvírou manželstvo povolil.

Po svadbe každý infant svoju ženu potupil,
v lese ju o strom priviazal a telo obnažil,
potom ju zbičoval a telo v hustom lese opustil.
Keď ku kráľovi doniesol sa o zločine chýr,
nariadil, aby pohanenú česť očistil sám Cid
a proti podlým infantom sa stretol v súboji.
Cid zase dokázal, že zbabelcov sa nebojí.
Infantov porazil a rýchlo bolo po boji.
Kráľ potom také múdre rozhodnutie učinil,
že s infantmi z Aragónskej ríše a Navarry
Cidove dcéry Sol a Elvíru rád zasnúbil
a tak znovu kastílsku moc a slávu upevnil.

(preklad Vladimír Oleríny)

Hrdinská epika

Patrí k najzákladnejším a najkrajším pamiatkam stredovekej slovesnosti. Mená autorov hrdinských eposov upadli do zabudnutia; boli nimi anonymní potulní speváci, ktorí chodili od jedného mesta k druhému a za sprievodu hudobných nástrojov ospevovali statočné činy a životné osudy hrdinov. Podľa vzniku sa eposy delia na národné (hrdinské alebo bohatierske) a umelé eposy. Národné eposy vznikali na podklade ľudovej slovesnosti. Hrdinská veršovaná epika bola významným žánrom najmä vo Francúzsku. Vznikli tu tzv. chansons de geste (piesne o hrdinských činoch) ako napr. Pieseň o Rolandovi z rozhrania 11. – 12. storočia. V Nemecku v 12. storočí vznikla Pieseň o Nibelungoch. Zo slovanských literatúr poznala hrdinskú epiku srbská literatúra (junácke piesne o kráľovičovi Markovi) a ruská literatúra (byliny o bohatieroch a epos Slovo o pluku Igorovom z 12. storočia). Od 12. storočia rytiersky hrdina rozširoval tradičné rytierske cnosti (statočnosť, oddanosť kráľovi a pod.) o ďalšie cnosti – ochranu bezbranných a úctu k ženám. Najvýznamnejšími literárnymi žánrami boli rytiersky epos a dvorná (kurtoázna, galantná) lyrika. Vo francúzskej literatúre je rytiersky epos zastúpený najmä tzv. bretónskym cyklom (povešť o hrdinských činoch kráľa Artuša a jeho rytierov, legenda o sv. Grále a povešť o Tristanovi a Izolde). Najpozoruhodnejším nemeckým rytierskym eposom je Parzifal od Wolframa z Eschenbachu (vznikol asi v rokoch 1170 – 1220). Z kratších rytierskych veršovaných skladieb vynikla napríklad Pieseň o Cidovi z 12. storočia. Verše rytierskych eposov boli určené na počúvanie, nie na čítanie. Preto je správne pomenovanie – Pieseň (nie báseň) o Cidovi. Od konca 12. storočia sa začala pestovať dvorná lyrika. Ako prejav rytierskej služby sa zdôrazňovala láska, ochraňovanie panej srdca. Vo Francúzsku ju šíрили básnici trubadúri a truveri, v Nemecku minnezängri. V Španielsku sa v pätnástom storočí hrdinské spevy postupne zmenili na romance. Nespievali ich už len žakéri, ale stali sa piesňami ľudu a šíрили sa za hranice Španielska. Stali sa obľúbeným žánrom aj pre romantických básnikov v 19. storočí.

Zaujímavosti:

Boje proti Maurom, v ktorých sa Cid preslávil, boli súčasťou reconquisty - bojov za spätné dobytie Pyrenejského polostrova a za vytvorenie jednotného štátu. Mauri – presnejšie berberské kmene sa zo severnej Afriky dostali cez Gibraltársku úžinu na Pyrenejský polostrov. Postupne dobyli celý polostrov a dostali sa až pod Pyreneje. (Tam sa im postavil na odpor aj rytier Roland, o ktorom hovorí francúzsky hrdinský spev Pieseň o Rolandovi). Španielski králi bojovali proti Maurom (Arabom) osemsto rokov, kým sa im ich podarilo poraziť. Až v roku 1492 padla posledná pevnosť Maurov na polostrove – Granada (zhodou okolností to bolo v tom istom roku, keď

Kolumbus objavil Ameriku). Vyspelá arabská kultúra za také dlhé obdobie významne ovplyvnila španielsku vzdelanosť – hospodársky, technický i kultúrny rozvoj. Arabi priniesli do Španielska znalosti z matematiky, astronómie, lekárstva, filozofie i umenia. Práve prostredníctvom Arabov sa európsky stredovek začal zoznamovať s vedou a literatúrou starých Grékov a Rimanov.

Myšlienky:

„Španielska hrdinská epika si zaslúži náš obdiv pre svoju neochvejnú dôstojnosť a miestami aj nehu, dojemnú a kúzelnú ako krehká kvetina, ktorá sa zrazu objaví v trhlíne strmého skaliska.“ (V. Cibula)

„Pieseň o Cidovi mi pripomína svojim strohým výrazom, svojou striedmosťou - pokiaľ ide o obraznosť a podobne, primitívne insitné umenie ako sú napríklad maľby na skle z raného stredoveku...“ (V. Oleríny)